

Melita Forstnerič Hajnšek

Nocoj bodo na festivalu Dokudoc v Mariboru podelili naslov dokumentarno ime 2020 režiserki in scenaristki Maji Weiss. Podpisuje 33 dokumentarnih filmov in kakšnih 40 dokumentarnih prispevkov.

V 35 letih ustvarjanja dokumentarcev ste premaknili mnoge meje in utrdili položaj dokumentarnemu filmu, ki si je dolgo utiral in si še zmeraj utira pot do priznanja in statusa. Se je v odnosu do dokumentarnega filma skozi čas veliko spremenilo?

"Marsikaj se je spremenilo na bolje, podpora slovenskemu celovečernemu dokumentarnemu filmu obstaja. Ker sem bila v komisiji za razvoj projektov v Slovenskem filmskem centru prav v tem letu, vem, da je naša komisija, ob meni sta v njej Goran Vojnovič in Igor Palčič, podprla razvoj več kinematografskih dokumentarcev avtoric in avtorjev dokumentaristov. Mislim, da tudi več kot prejšnja leta. Žal pa vse stoji - zaradi korone -, ministrstvo za kulturo ne da zelene luči za objavo rezultatov in za začetek izplačil. Menim sicer, da dokumentaristi, vajeni vsega hudega, vseeno pripravljajo in že snemajo 's pomočjo bančnega kredita'. Upam tudi, da prav (samo?) naš 'filmski denar' ne bo šel v 'humanitarne namene za zaježitev koronakrize', ker ga je premalo in je namenjen samoza-poslenim v kulturi, ki so ranljiva skupina. Slovenija ima najslabše financirano kinematografijo na območju bivše Jugoslavije in prav ta teden sem slišala, da bo vlada zaradi krize rezala najprej v znanosti in kulturi. Zakaj prav tu, pa nisem slišala pojasnila ali videla razpredelnice z jasnimi primerjalnimi podatki z drugimi področji.

Vrnimo se k dokumentarcem in njihovi vitalnosti. Leta 2019 sem bila v žiriji Festivala slovenskega filma, kjer smo imeli na ogled odlične in raznovrstne dokumentarce (predvsem televizijskega formata), za zmagovalnega pa smo razglasili celovečerni observacijski film Hči Camorre Siniša Gačiča, ki spada med naše najboljše dokumentariste mlajše-srednje generacije. Ogledate si ga lahko tudi na Dokudoc v Mariboru."

Za dokumentarni žanr ste se navdušili na TV Slovenija ob gledanju dokumentarcev Helene Koder, Alenke Auersperger, Marjana Frankoviča ... Pot vam je tedaj odpiral tedanji urednik dokumentarnega programa Drago Pečko. Danes vsega tega ni več, tudi dokumentarca meseca na nacionalki ni več?

MAJA WEISS, REŽISERKA IN SCENARISTKA

Maja Weiss na podstrešju v svoji Metliki, kjer je že od otroštva našla navdih Foto: August Adrian BRAATZ

Z dokumentarci ni dobička. To je poslanstvo

Maja Weiss, dokumentarno ime mariborskega festivala Dokudoc: "Moč dokumentarca je v pripovedovanju zgodb, ki jih drugače ne bi bilo, in v premikanju meja v človeku, v občinstvu, ki ga te zgodbe sprožijo"

ko smo živeli ta skupni čas od polovice 20. stoletja do 2015, ko sem delal film, ja, šele takrat sem videla, da se vse prepleta, tudi umiranje voda, iskanje vode kot največjega svetovnega zaklada, ki je pomembnejši od nafte. Evropa-Afrika-svet, bolj smo povezani, kot si sploh priznamo. A korona nas je malo stregnila.

Tako kot moje vzornice na TV SLO sem si tudi jaz želela, da bi mi nekoč ponudili stalno delovno mesto dokumentaristke v dokumentarnem programu TV Slovenija, kar bi pomenilo stabilnost in varnost službe v javnem sektorju in kontinuiteto dela. Pa ni bilo interesa.

Mislim, da je bil moj problem vedno tudi ta, da ne znam biti diplomatska, ampak povem, kar mislim. Taki pametnjakoviči pa gredo urednikom na živce. V bistvu nikoli nisem razumela, kako nekdo lahko dobi službo, pa je novinec, nekdo drug, ki leta in leta dela, pa je ne more dobiti. A zdaj je to že vseeno, ker sem že prestara. In tako kot v mojem dokumentarcu Kam je izginil delavski razred? žensk 50 + nihče ne jemlje v službo, obratno, računa, kako se jih znebiti. Tako da, sanje so bile, realnost pa je drugo, vse skupaj pa je 'čista jeba', kot bi rekli Mi2. Mi, Belokranjci, pa 'bilo, pa prošlo', v prevodu bilo je in je odšlo."

Ne moreva mimo vašega dokumentarca Judje na Slovenskem iz leta 1989, s katerim ste judovsko tematiko prvič lansirali filmsko v javnost. No, v Mariboru smo že imeli roman Zlate Vokač Marburgi. Od Judov do Banditenkinder leta 2014 je bil logičen prehod - o ukradenih otrocih med vojno. Spet ste dregnili v tabu in razkrili veliko, neznano nacionalno zgodbo?

"Jude sem začela raziskovati s sestrično Alenko Hladnik, ker mi je profesor Matjaž Klopčič neprestano na AGRFT govoril, da sem zagotovo Judinja. V osnovni šoli me je učiteljica v razredu dajala za primer 'arijske rase'. No, moja teto Marico Weiss, ki je med drugo svetovno vojno službovala v Dravogradu, so Nemci zaslisevali in pred transportom jo je rešilo potrdilo, da je štiri rodove nazaj katoličanka. V osnovni šoli se me je zelo dotaknila knjiga Dnevnik Ane Frank pa tudi očarana sem bila nad Iro in Georgom Gershwinom, ki sta bila Juda. Seveda ju nisem sama odkrila, ampak mi ju je oče, ki si je rad poživžgaval njune prekrasne melodije. Fasciniralo me je, koliko Judov

"Dokumentarec meseca je bil včasih paradni konj na TV Slovenija, prah se je še dolgo dvigal in veliko se je govorilo o temi, ki jo je sprožil. Danes imamo le Tarčo. To pa je informativni program in čisto drug žanr. Igrani film tedna je ob sredah ob osmih in izbor filmov je odličan, vsak teden ga gledam in sem navdušena, še vedno izvem veliko o neznanem svetu in življenju ljudi iz filmskih zgodb različnih svetovnih kinematografij.

Dokumentarec meseca danes pa - moram poguglati, žal res ne vem tako na pamet. Ugotovila sem, da obstaja, a v različnih terminih. Ponedeljek, torek, četrtek. V bistvu je na ogled več domačih dokumentarcev na TV, kot jih je bilo včasih, a enega udarnega termina, da se nanj aboniraš in v tem terminu pričakuješ vznemirljivo dokumentarno tematsko (tudi družbeno angažirano) in filmsko potovanje dokumentarista, pravzaprav ni. Potrebna je stabilna kontinuiteta dobrih domačih dokumentarcev. Upam, da se motim in da še vedno obstaja dokumentarec meseca, le da jaz tega nisem opazila!

Na svetu je veliko festivalov dokumentarnega filma, veliko res dobrih filmskih zgodb, avtorsko močnih, in to zvrst pogrešam na slovenskih televizijah, predvsem celovečerni dokumentarni film. Včasih je bilo tako, da ker smo bili država z majhno populacijo in 'ekstot', je RTV SLO lahko kupila precej poceni tuje dokumentarce za predvajanje v Sloveniji. Tudi kakšen cikel dokumentarnih filmov Wernerja Herzoga, D. A. Pannebakerja, Agnes Varda, če naštejemo samo velike preverjene zvezde, bi bil zanimiv. Pa kakšen komentar pred filmom tudi. Odličnega vzhodnega dokumentarca sploh ne poznamo. Nasploh pa bom tu izkoristila priliko tega intervjuja, da bi bilo nujno imeti tretji program, program

ARS TV Slovenija, kjer bi se predvajale predvsem domača slovenska produkcija in koprodukcije, filmi iz arhivov, ki so bogato založeni. Je pa treba narediti digitalizacijo, ampak koliko politikov v parlamentu pa ve, kaj sploh je to, in zato do tega problema nimajo odnosa, čeprav je to naša kulturna dediščina? Ta kanal bi bil namenjen tudi za sedanjo sodobno produkcijo AV-izdelkov vseh treh žanrov, dokumentarnega, igranega, animiranega, in vseh AV-hibridov. Prava uredniška politika takšnega kanala bi seveda dala prostor tudi 'multi-kulti programu', vsem tujcem, ki jih je v Sloveniji veliko in nimajo svoje platforme za izražanje in komunikacijo. Takšni kanali so na voljo povsod po Evropi. V začetku devetdesetih let sem na takšnem kanalu, sicer radijskem, tudi sama dobila priložnost, da sem v slovenskem jeziku opravljala delo novinarko v Berlinu."

Ekološke teme so vas zanimale že zelo zgodaj. Vaš film Umiranje voda je bil za leto 1988 neverjetno preroški. Sanjali ste, da boste postali avtorica TV-dokumentarcev, a se ni uresničilo. Zakaj?

"Umiranje voda, kjer sem bila scenaristka in režiserka, je bil raziskava o onesnaževalcih in poluciji slovenskih voda in o tem, da je treba nekaj spremeniti, da se to ne bo več dogajalo. Na koncu nastopi aktivist Dušan Plut in pokliče k spremembam. Ne vem sicer, ali je bil film preroški, to je prevelik pridevnik. Pozneje sem sodelovala s Tomom Križnarjem, ko sva delala Dar Fur - vojna za vodo. In priznam, da vse do danes, ko sem bila primorana, da zberem svoja dela ob podelitvi dokumentarnega imena 2020, oziroma do My Way 50 (Med iskanim in najdenim svetom), ki govori o meni, mojem delu - in o času in prostoru,

VEČER
NAJBOLJŠA POLETNA
FOTOGRAFIJA

Sodeluj v fotografskem natečaju in se potegujete za privlačne nagrade.

Pošljite svoj poletni utrinek na www.vecer.com/poletna-fotografija

Nagrade:

Nagrada po mnenju strokovne komisije:
bon Desetak v višini 50 € in
Gorenjev kavni aparat Barcaffe dot

Nagrada po izboru glasovalcev:
bon Desetak v višini 30 €
in 3D sestavljanka Ravensburger

je bilo odličnih umetnikov, znanstvenikov, izjemnih ljudi. Zakaj so v okolju, kjer so, velikokrat boljši in uspešnejši, sem se spraševala. In zakaj so bolj osovraženi? Seveda sem zvedela vse te odgovore tudi s študijem za dokumentarec, ki se sicer ukvarja z zgodovino in anti-semitizmom. Potem sem se pri Na poti nazaj (1993) spraševala, zakaj so 1992. v vojni v Jugoslaviji najbolj nastradali Bosanci in Hrvati. Spoznala sem Eldino in njeno družino, ki so iz Goražda za majhnima otrokoma pobegnili pred granatiranjem mesta s konvojem za Nemčijo. Vrnili so se šele čez nekaj let, ko je bil podpisan mirovni sporazum. Otrok sta govorila že dobro nemško in vsi so bili Nemčiji hvaležni za vse, kar jim je nudila v teh letih eksila, živeli so dobro. In potem je tu Nemčija druge svetovne vojne z nacionalsocializmom in nasilnim odvzemom slovenskih otrok od staršev leta 1942 v Celju, ko matere odpeljejo v Auschwitz in očete postrelijo, otroke pa želijo vzgojiti kot dober material v 'nove Nemce', v 'kanonen futer', če bo vojna še kar naprej trajala in trajala.

Zgodbe 'ukradenih otrok' nisem začela prva pripovedovati, obstajala sta že dva dokumentarca, bolj 'psihološka', o trpljenju. S svojim pa sem zgodbo postavila v zgodovinski kontekst, se odločila, da grem na vse kraje trpljenja, v vsa taborišča, kjer so bili otroci in njihove mame, predvsem pa sem se odločila, da preverim zgodovinski spomin, in zlasti, da ga s filmom vrnem med ljudi v Slovenijo in tudi v Avstrijo in v Nemčijo. To mi je uspelo. Najbolj pa sem vesela, da mi je uspelo vzpostaviti most prijateljstva med generacijo naroda 'žrtev' in narodom 'storilcev'. Največ pa mi pomeni, da je imel ta film tudi katarzičen učinek na 'ukradene otroke', da lahko, kot je marsikdo rekel, 'zdaj, ko je zgodba povedana in naša bolečina znana', v miru umremo."

Želela sem si, da bi mi ponudili stalno delovno mesto dokumentaristke v dokumentarnem programu TV Slovenija, pa ni bilo interesa

Vaša strast do novega, drznega, drugačnega, zamolčanega je permanentna, kajne? Utirali ste pot tudi pravičnejšemu odnosu do žensk na filmu, ob filmu ...?

"Res je, to imam v sebi, krivice se me dotaknejo in istočasno sprožijo refleks - naredimo nekaj, da bo boljše. To imam v sebi, od kod, najbrž od ljudi in vzgoje, doma, v družini, v cerkvi. Tista teta, ki sem jo omenila, je vedno tudi govorila 'brat mi bio, ma koje vere bio', torej, brat mi je vsak, ne glede na vero. In nevero. Tudi to. In ženske, ja, ta teta je bila frizerka pozneje, po 1945., imela je svoj salon, in poznala je Metoda in Milko Badjuro. Konec osemdesetih let sem bila pri Badjuravih v Ljubljani. Letos pa se bo prvič nagrada Metoda Badjure preimenovala v nagrado Milke in Metoda Badjure, kar sem že leta sporočala vsem, ki so v pozicijah moči, da so lahko to spremenili, in so. Lepo!

To je pravično in zasluženost, saj sta z možem že od samega začetka že v tridesetih letih pred drugo svetovno vojno delala v tandemu. Milka

Badjura je filmska ustvarjalka, ki je kot ženska ustvarjalka, montažerka, prejela nagrado Prešernovega sklada (ki jo podeljujejo od 1962.), kar je pozneje uspelo le še intermedijski umetnici Emi Kugler. Filmske in televizijske režiserke so bile s svojim delom ne glede na uspešnost zapostavljene, ni jih bilo v komisijah, ki so odločale o denarju in projektih, zato sem bila pobudnica in organizatorka 1. Maratona slovenskega ženskega filma in videa v Slovenski kinoteki leta 1996, kjer nas je sodelovalo okrog 40 žensk. Obstaja katalog z vsemi imeni in projekti in besedili. Na ta projekt sem zelo ponosna, saj je to bilo prvič. Takrat sem se tudi vprašala, ali me ženske nimamo svojih vzornic na različnih področjih, ali so bile vse ženske res samo gospodinje in doma.

Pozneje sem s svojo drago prijateljico, raziskovalko dr. Barbaro Sušič Michieli (1967-2011) naredila dokumentarec Hočem osvojiti svet - portret igralk Marije Vere (1889-1954), v katerem nastopa tudi Barbara in je film tudi njen portret raziskovalke zgodovine gledališke umetnosti. Dva filma o Angeli Vode, borki za pravice žensk, slovenski učiteljici, publicistki, defektologinji, predvojni komunistki, zapornici v starojugoslovanskih, nacističnih in komunističnih zaporih, disidentki, sva v scenariističnem tandemu naredili skupaj z Alenko Puhar. Za ta projekt sva za avtorstvo - scenarij in režijo - bili prav bedno plačani in nimava nobenih pravic, vse ima RTV SLO. Zadnji film, My Way 50, pa je filmski selfi, s podnaslovom Med iskanim in najdenim svetom, kjer mi je bila inspiracija knjiga Branka Hofmana Iskani in najdeni svet (1988), kjer v intervjujih s slovenskimi pisateljicami portretira njihovo življenje in delo. Najbolj so mi v spominu ostale Ada Škerl, Maja Haderlap in Mila Kačič, ki sem jo povabila kot igralko k sodelovanju pri TV-filmu Vaški učitelj, ena slovenska drama (1993)."

V čem je moč dokumentarca in zakaj vsaka nacija mora poskrbeti za to vrst umetnosti, mislim tudi na infrastrukturo, dvorane, kjer ga predvajajo, itd.?

"Moč dokumentarca je v pripovedovanju zgodb, ki jih drugače ne bi bilo, in v premikanju meja v človeku, v občinstvu, ki ga te zgodbe sprožijo. Vse skupaj lahko vpliva tudi na premike v družbi. Dokumentarec informira, ozavešča, uči, spreminja – namerno in nenamerno. Nihil est in intellectu quod non prius fuerit in sensu. (Nič ni v umu, kar ni bilo prej v čutih).Ta citat me spremlja od gimnazijskih let, zdaj sem se ga spet spomnila.

Ali drži za ustvarjalca dokumentarnih filmov? Ali drži za občinstvo? Zagotovo, delno, kako? Dokumentarec išče resnico. Z dokazi: s pričevanjem in dokumenti. Dokumentarec tu in zdaj beleži realnost in postaja pričevanje in dokument. Dokumentarni film se lahko prikazuje v sklopu kino art mreže po Sloveniji. Po kulturnih domovih, ostankih mladinskih klubov, po šolah, muzejih, galerijah, kot potujoči kino ... Danes, v časih digitalnih medijev, je res veliko možnosti. Dokumentarist je tudi producent in distributer. Pri meni je tako zadnjih deset let. Z dokumentarci ni dobička. To je poslanstvo. In notranje zadovoljstvo. Tako pač je.

Še vedno pa je pravi praznik, ko je slovenski dokumenaterc prikazan na nacionalni televiziji. V večernem terminu, pa čeprav okrog desetih zvečer v nedeljo, je 55.000 ljudi videlo moj film Banditenkider. To pomeni, da moje delo ni bilo zaman in ima smisel."

Več na www.vecer.com

Foto: Osebni arhiv

RAZSTAVA

Prividni svet v globinah časa

Razstava računalniških grafik Maksa Lenarta Černelča

Milena Zlatar

V Kulturnem domu Ivana Cankarja na Vrhniki so v ambientu klasičnega galerijskega prostora razstavljene računalniške grafike, delo Maksa Lenarta Černelča. Gre za odklake in (odtiske tistih miselnih form, ki se ob tehnologiji simulacij in hibridni realnosti kaže skozi vzorce in strukture, ki jih narekuje materija, življenje in vseprisotna komponenta - čas. Ko govorimo o računalniških grafikah, mislimo na tehnologijo, ki jo za oblikovanje idej in intuitivnih vzgibov omogoča računalnik, saj nam da prav ta tehnologija možnost, da vstopimo v ustvarjalčev pogled, ki nas nagovarja na način tako imenovanega kvantnega kina. Nagovarja vsakega gledalca posebej, saj so miselni vzorci tako posebni, kljub temu da jih Maks Lenart Černelč s poimenovanji želi opredeliti in zakoličiti; mimogrede zdrknemo v dojemanje podobe mimo načina ustaljenih norm in praks. Preprosto "pademo noter": v avtorjevo pokrajino čutov in vtiskov, ki se odpirajo v nove čarobne svetove. Z novimi tehnologijami intuitivno odkriva neznane svetove, se iskreno čudi in odsliska oziroma izriše uvide, ki odpirajo njegova in gledalčeva "vrata zaznavanja".

Mlademu ustvarjalcu se je posrečilo z osredotočenostjo in intuitivnostjo približati takšnemu načinu zaznavanja, kot ga je opisal Aldous Huxley, angleški pisatelj in filozof, ko govori o bližnjih posnetkih: "Gledam liste in njihovo arhitekturo žil, njihove črte in lise, kukam v njihove globine prepletajočega se zelenja in nekaj v meni se spomni na tiste žive vzorce, tako značilne za prividni svet, na tista neskončna porajanja in bujno rast geometričnih oblik, ki se spreminjajo v predmete, na reči, ki so za zmeraj spremenjene v druge reči." (A. Huxley Vrata zaznavanja, Studia Humanitatis, Lj. 1993, str. 81)

Leta 2009 je Študentska založba v Ljubljani izdala knjigo Narvike Bovcon Umetnost v dobi pametnih strojev, kjer so posebej izpostavljeni slovenski novomedijski umetniki: Srečo Dragan, Jaka Železnikar in Marko Peljhan. Prav to izčrpno delo je nam, še vedno tako imenovani analogni generaciji, pomagalo

Foto: Osebni arhiv

Foto: Osebni arhiv

Foto: Osebni arhiv

odstirati in odkrivati nepojmljive razsežnosti človeškega ustvarjalnega uma s pomočjo tehnologij. Pred tem smo imeli v Sloveniji v devetdesetih letih 20. stoletja le vpogled v teorijo in umetniške prakse umetnika in teoretika Petra Weibla v nam bližnjem Gradcu ter prakticiranje podobnih idej v Linzu na festivalu Ars Electronica, ki poteka že od leta 1979. Tudi več kot desetletja pozneje v Sloveniji umetniki, ki se ukvarjajo s takšnimi načini in drugimi hibridnimi praksami, niso številni, prav tako ni številno njim naklonjeno občinstvo s pogledom v prihodnost, a so zato tem bolj vredni velikih rojakov in predhodnikov, kot sta bila konstruktivist Avgust Černigoj (1898-1985) in pozneje Eduard Zajec (1938-2018), pionir računalniške grafike.

In kdo je mladi ustvarjalec, ki je intuitivno razumel te velike pionirje? Kako je svoje misli preusmeril v vizualno umetnost, ki je dobila svojo opredmeteno odslikavo v računalniški grafiki? Kdo je fant, ki zna svoje misli tako osredotočiti? Maks Lenart Černelč je 15-letnik, ki je letos kot odličnjak zaključil Osnovno šolo Majde Vrhovnik v Ljubljani. Njegove likovne talente so opazili že zgodaj. Risba je krasila Googlovo domačo stran januarja 2014. Je tudi pisatelj, ki piše v slogu znanstvene fantastike; knjiga Družina W 5051 (Hemamed, Ljubljana 2020) je njegov prvenec, Maks pa je tudi avtor grafik in ilustracij. Prevedena je v angleščino, nemščino in kitajščino. Vsestranski Maks Lenart Černelč smelo nadaljuje. Diagnoza, ki so mu jo postavili ob rojstvu - spinalna mišična atrofija - zanj ni ovira. Premikal bo meje mogočega. Najprej pa ga lahko spoznamo z obiskom razstave, ki je na ogled do 20. septembra. 2. septembra pa je bil ob razstavi tudi literarni dogodek, na katerem je avtor bral svojo prozo in pesmi.

MLADINA

Desant na Bled

Zakaj so države nove Evrope, ki se jim želi pridružiti Janša, na napačni poti

Vlado Mihelj

Madžarska lokomotiva za Tita in za njegovega najboljšega učenca

MLADINA, D. D., WWW.MLADINA.SI